ISSN: 2181-3906 2026

International scientific journal
«MODERN SCIENCE AND RESEARCH»
VOLUME 5 / ISSUE 11 / UIF:8.2 / MODERNSCIENCE.UZ

INGLIZ TILIDA YOZISH (WRITING) KO'NIKMASINI RIVOJLANTIRISHDA GENERATIV SUN'IY INTELLEKT (CHATGPT, CLAUDE, GRAMMARLY) VOSITALARINING DIDAKTIK IMKONIYATLARI VA CHEKLOVLARI

Yoqubjonova Sadoqat Qobiljon qizi
Is'hoqxon Ibrat nomidagi Namangan davlat chet tillari instituti (NamDCHTI)
Filologiya va tillarni o'qitish yo'nalishi talabasi.
Axmedova Dilrabo Sadullayevna
Ilmiy rahbar. Is'hoqxon Ibrat nomidagi Namangan davlat chet tillari instituti
Rus tili va adabiyoti kafedrasi o'qituvchisi.

https://doi.org/10.5281/zenodo.24048055

Annotatsiya. *Ushbu maqolada oliy ta'lim muassasalarining Filologiya va tillarni o'qitish yo'nalishi talabalarida ingliz tilida yozish (Academic Writing) kompetensiyasini shakllantirishda generativ sun'iy intellekt vositalaridan (ChatGPT, Claude hamda Grammarly) foydalanishning didaktik imkoniyatlari va cheklovlari talaba nigohi hamda empirik kuzatuvlar asosida tahlil qilingan. Tadqiqotda Is'hoqxon Ibrat nomidagi Namangan davlat chet tillari instituti (NamDCHTI) Filologiya va tillarni o'qitish yo'nalishi talabalarining akademik esse, maqola va kurs ishlarini yozish jarayonida sun'iy intellekt platformalaridan foydalanish tajribasi o'rganilgan. Shuningdek, kognitiv dangasalik, akademik halollik (plagiat) va mustaqil fikrlashning susayishi kabi xavflarni bartaraf etish uchun "AI-Assisted Process Writing" metodik modeli taklif etilgan.*

Kalit so'zlar: *yozish ko'nikmasi (Writing), generativ sun'iy intellekt, ChatGPT, Claude, Grammarly, NamDCHTI, filologiya va tillarni o'qitish, didaktik imkoniyatlar, akademik halollik.*

Аннотация. *В данной статье на основе эмпирических наблюдений и студенческого опыта анализируются дидактические возможности и ограничения использования инструментов генеративного искусственного интеллекта (ChatGPT, Claude и Grammarly) в формировании компетенции академического письма (Writing) у студентов направления «Филология и преподавание языков». В исследовании изучен опыт студентов направления «Филология и преподавание языков» Наманганского государственного института иностранных языков имени Исхоккона Ибрата (НамГИИЯ) при написании эссе и научных работ. Для предотвращения когнитивной пассивности и академического плагиата предложена методическая модель «AI-Assisted Process Writing».*

Ключевые слова: *навык письма (Writing), генеративный искусственный интеллект, ChatGPT, Claude, Grammarly, НамГИИЯ, филология и преподавание языков, дидактические возможности, академическая честность.*

Abstract. *This article analyzes the didactic capabilities and limitations of generative artificial intelligence tools (ChatGPT, Claude, and Grammarly) in developing English academic writing skills among students majoring in Philology and Language Teaching. Based on empirical observations and student perspectives at Namangan State Institute of Foreign Languages named after Ishaqkhan Ibrat (NamSIFL), the study examines how each platform assists in brainstorming, coherence, lexical resource expansion, and automated corrective feedback.*

Furthermore, to mitigate cognitive offloading and academic dishonesty, the paper proposes a structured "AI-Assisted Process Writing" pedagogical framework.

Keywords: *writing skills, generative AI, ChatGPT, Claude, Grammarly, NamSIFL (NamDCHTI), philology and language teaching, didactic potential, academic integrity.*

1. KIRISH (INTRODUCTION)

Xorijiy tillarni o'rganishda to'rtta asosiy nutq faoliyati turlari (Listening, Reading, Speaking, Writing) orasida yozish (Writing) eng murakkab produktiv va kognitiv jarayon hisoblanadi. Ayniqsa, biz — Filologiya va tillarni o'qitish yo'nalishi talabalari uchun ingliz tilida akademik esse (IELTS/CEFR Writing), ilmiy tezis va kurs ishlarini yozishda nafaqat grammatik va orfografik to'g'rilik, balki mantiqiy izchillik (coherence and cohesion), akademik uslub (register) hamda boy leksik zaxira (lexical resource) talab etiladi.

An'anaviy auditoriya sharoitida o'qituvchi guruhdagi 15–20 nafar talabaning har bir yozma ishini satrma-satr tekshirib, individual tahlil (feedback) berishiga jismonan ko'p vaqt ketadi.

Natijada, talaba o'z xatosini kechikib biladi yoki faqat yakuniy bahoni ko'rish bilan cheklanadi. So'nggi yillarda katta til modellariga (LLM — Large Language Models) asoslangan generativ sun'iy intellekt (SI) vositalarining — xususan, OpenAI kompaniyasining ChatGPT, Anthropic kompaniyasining Claude hamda avtomatlashtirilgan lingvistik tahrir tizimi bo'lgan Grammarly dasturlarining paydo bo'lishi yozuv amaliyotini tubdan o'zgartirdi.

Is'hoqxon Ibrat nomidagi Namangan davlat chet tillari instituti (NamDCHTI) Filologiya va tillarni o'qitish yo'nalishida tahsil olayotgan talabalar sifatida kundalik o'quv jarayonimizda ushbu texnologiyalardan faol foydalanar ekanmiz, ularning ikki yoqlama ta'siriga guvoh bo'lmoqdamiz. Bir tomondan, sun'iy intellekt 24/7 rejimda ishlovchi individual tyutor vazifasini bajarsa, ikkinchi tomondan, tayyor matnni ko'chirib olish (copy-paste) orqali talabaning mustaqil fikrlash va yozish malakasini so'ndirish xavfini tug'dirmoqda. Mazkur tadqiqotning maqsadi — NamDCHTI Filologiya va tillarni o'qitish yo'nalishi talabalari tajribasi misolida ChatGPT, Claude va Grammarly vositalarining ingliz tilida yozish ko'nikmasini rivojlantirishdagi didaktik imkoniyatlarini qiyosiy tahlil qilish, ularning cheklovlarini aniqlash va to'g'ri metodik foydalanish yo'llarini ko'rsatib berishdan iborat.

2. ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA (LITERATURE REVIEW AND METHODS)

2.1. Nazariy asoslar

Zamonaviy lingvodidaktikada yozuvni o'rgatish "Natijaga yo'naltirilgan yondashuv"dan (Product Approach) "Jarayonga yo'naltirilgan yondashuv"ga (Process Writing Approach) o'tgan. R. Uayt va V. Arndt ta'kidlaganidek, yozish jarayoni g'oya topish (brainstorming), reja tuzish (outlining), qoralama yozish (drafting), tahrirlash (revising/editing) va yakuniy baholash bosqichlaridan iborat. L. S. Vigotskiyning "Yaqin rivojlanish zonasi" (Zone of Proximal Development) va "Scaffolding" (pedagogik tirgak) nazariyasiga ko'ra, o'rganuvchi o'zidan bilimliroq yordamchi ko'magida murakkab ko'nikmalarni tezroq o'zlashtiradi.

Bugungi kunda ChatGPT, Claude va Grammarly aynan ana shunday raqamli "scaffolding" vositasi sifatida xizmat qilmoqda.

2.2. Tadqiqot metodologiyasi va obyekti

Tadqiqot obyekti sifatida NamDCHTI "Filologiya va tillarni o'qitish" yo'nalishi talabalarining "Yozish amaliyoti" (Writing Skills / Academic Writing) hamda mustaqil ta'lim mashg'ulotlari tanlandi. Maqolada quyidagi metodlardan foydalanildi:

1. Qiyosiy-funksional tahlil: Bir xil mavzudagi akademik esse ("The Role of Technology in Modern Education") NamDCHTI talabalari tomonidan yozilib, so'ngra ChatGPT (GPT-4o), Claude (Claude 3.5 Sonnet) va Grammarly platformalarida tahlil qilindi hamda ularning tahrir sifati solishtirildi.

2. Pedagogik kuzatuv va anketa so'rovnomasi: NamDCHTI Filologiya va tillarni o'qitish yo'nalishining 45 nafar talabasi o'rtasida ingliz tilida matn yozishda qaysi SI vositasidan qanday maqsadda foydalanishlari bo'yicha so'rovnoma o'tkazildi.

3. Xatolar tahlili (Error Analysis): SI vositalarining talaba yozma nutqidagi grammatik, leksik-stilistik va punktuatsion xatolarni topish hamda tushuntirish darajasi baholandi.

3. NATIJALAR (RESULTS)

NamDCHTI Filologiya va tillarni o'qitish yo'nalishi talabalari ishtirokida olib borilgan amaliy kuzatuvlar va qiyosiy sinovlar natijasida har uchala sun'iy intellekt vositasining o'ziga xos didaktik ixtisoslashuvi va cheklovlari aniqlandi.

3.1. ChatGPT: G'oyalar generatsiyasi va strukturaviy modellashtirish

So'rovnomada qatnashgan NamDCHTI talabalarining 78 foizi yozishni boshlashdan oldin "Oq qog'oz qo'rquvi" (Writer's block)ga duch kelishlarini va buni yengishda ChatGPT'dan foydalanishlarini bildirdilar.

• **Didaktik imkoniyatlari:** ChatGPT yozishning dastlabki bosqichi (Pre-writing) uchun ideal vositadir. U berilgan mavzu bo'yicha tezislar (thesis statements), argumentlar, qarshi argumentlar va esse rejasini (outline) soniyalar ichida shakllantiradi. Shuningdek, talaba o'z essesini yuklab, "IELTS Writing Task 2 mezonlari (Task Response, Coherence, Lexical Resource, Grammatical Range) bo'yicha baholab ber" deb so'raganda, batafsil tahlil taqdim etadi.

• **Cheklovlari:** ChatGPT tomonidan to'liq generatsiya qilingan matnlarda qoliplashgan va sun'iy iboralar (masalan, "delve into", "testament to", "tapestry", "in conclusion, it is crucial") haddan tashqari ko'p uchraydi. Bu esa filolog-talabaning individual mualliflik uslubini (voice) yo'qqa chiqaradi.

3.2. Claude: Tabiiy akademik uslub, stilistik tahrir va mantiqiy izchillik

Filologiya yo'nalishi yuqori bosqich talabalari orasida badiiy va ilmiy-akademik matnlar bilan ishlashda Claude platformasi yuqori samaradorlik ko'rsatdi.

• **Didaktik imkoniyatlari:** ChatGPT'dan farqli o'laroq, Claude matnning pragmatik ohangini (tone), gaplar orasidagi mantiqiy bog'lovchilarni (cohesive devices) va akademik tabiiylikni ancha nozik his qiladi. NamDCHTI talabalari o'zlarining o'zbekcha fikrlash ta'sirida yozgan (interferensiya holatidagi) jumlalarini Claude yordamida tahrir qilganlarida, dastur

gapning asl ma'nosini buzmasdan, uni sof ingliz akademik uslubiga (natural academic English) o'girish variantlarini va har bir o'zgarishning lingvistik sababini tushuntirib berdi.

• **Cheklovlari:** Bepul versiyada xabarlar soniga cheklov mavjudligi hamda talaba aniq yo'riqnoma (prompt) bermasa, uning oddiy darajadagi matnini haddan tashqari murakkab (C2 darajadagi) akademik matnga aylantirib yuborishi o'qituvchida shubha uyg'otishi mumkin.

3.3. Grammarly: Real vaqtda mikro-lingvistik korreksiya

Grammarly generativ chat-botlardan farqli ravishda, talaba matnni o'zi yozayotgan jarayonda (Word yoki brauzer ichida) ishlovchi avtomatlashtirilgan korrektor hisoblanadi.

• **Didaktik imkoniyatlari:** Artikllar (a/an/the), predloglar, zamonlar moslashuvi, punktuatsiya va so'zlarning noto'g'ri birikishi (collocation errors) kabi mikro-darajadagi xatolarni real vaqtda rangli chiziqlar bilan ko'rsatadi. Bu talabaning o'z xatosini darhol anglab, qoidani eslab qolishiga (Noticing Hypothesis) xizmat qiladi.

• **Cheklovlari:** Grammarly matnning umumiy mantiqiy tuzilishini, mavzudan chetlashishni (off-topic) yoki argumentlarning qanchalik chuqurligini baholay olmaydi. Shuningdek, talabalar ko'pincha qizil chiziq ustiga o'ylamasdan bosib ("Accept all"), nega xato qilganlarini tahlil qilmaydilar.

1-jadval. Ingliz tilida yozish (Writing) bosqichlarida ChatGPT, Claude va Grammarly vositalarining qiyosiy tahlili (NamDCHTI Filologiya va tillarni o'qitish yo'nalishi tajribasi asosida)

Tahlil mezonlari	ChatGPT	Claude	Grammarly
Yozuv jarayonidagi eng kuchli bosqichi	Pre-writing: G'oya topish (Brainstorming), reja va argumentlar tuzish	Drafting & Revising: Akademik uslub, mantiqiy bog'liqlik va parafraza	Editing & Proofreading: Grammatika, imlo va punktuatsiya tahriri
Leksik-stilistik ko'mak darajasi	Mavzuga oid sinonimlar va kollokatsiyalar ro'yxatini tez shakllantiradi	Kontekstga eng mos, tabiiy va akademik iboralarni taklif etadi	Takrorlanuvchi so'zlarni almashtirish bilan cheklanadi
Qayta aloqa (Feedback) xususiyati	Rubrika asosida (IELTS/CEFR) kompleks tahlil va taxminiy ball beradi	Uslubiy va mantiqiy kamchiliklarni chuqur lingvistik izohlaydi	Qisqa grammatik eslatma va avtomatik tuzatish kartochkalari
Mustaqil yozish ko'nikmasiga ta'siri	Noto'g'ri ishlatilsa, tayyor matn ko'chirish (plagiat) xavfi juda yuqori	Muloqotli tahrir orqali akademik yozuv madaniyatini o'rgatadi	Talabaning o'z matni ustida ishlashini saqlab qoladi (past plagiat xavfi)
Asosiy cheklovi (Kamchiligi)	Shablon iboralar ko'pligi va yolg'on manbalar (hallucinations)	Bepul limitning cheklanganligi va haddan ziyod murakkablashtirish	Matnning mazmuni va mantiqiy chuqurligini tushunmasligi

4. MUHOKAMA (DISCUSSION)

NamDCHTI Filologiya va tillarni o'qitish yo'nalishi talabalari o'rtasidagi kuzatuvlarimiz shuni ko'rsatdiki, generativ sun'iy intellekt vositalarini ta'lim jarayonida butunlay taqiqlash imkonsiz va samarasizdir. Aksincha, asosiy muammo — talabalarning ushbu vositalardan "o'rniga yozib beruvchi" (ghostwriter) sifatida emas, balki "o'rgatuvchi murabbiy" (writing coach) sifatida foydalanish madaniyatini shakllantirishdadir.

Sun'iy intellektga haddan tashqari suyanish quyidagi uchta jiddiy didaktik cheklov va xavfni keltirib chiqaradi:

1. Kognitiv dangasalik (Cognitive Offloading): Agar talaba mavzu ustida o'zi bosh qotirmasdan, darhol ChatGPT'dan tayyor esse so'rasa, miyadagi mantiqiy zanjir qurish va xotiradan so'z qidirish (retrieval practice) mexanizmlari ishlamaydi. Natijada, talaba real imtihon (masalan, qog'ozda yoziladigan yakuniy nazorat yoki IELTS imtihoni) vaqtida oddiy gaplarni ham bog'lay olmay qoladi.

2. Bibliografik gallyutsinatsiyalar (AI Hallucinations): Talabalar kurs ishi yoki ilmiy maqola yozishda ChatGPT'dan adabiyotlar ro'yxatini so'raganlarida, dastur hayotda mavjud bo'lmagan yolg'on kitoblar va mualliflarni to'qib chiqarish holatlari kuzatildi.

3. Akademik halollik va mualliflik ovozining yo'qolishi: Barcha talabalar bir xil sun'iy intellekt modelidan foydalanganda, guruhdagi esselar bir-biriga o'xshash, hissiz va standart qoliplardan iborat bo'lib qoladi.

Metodik yechim — "AI-Assisted Process Writing" algoritmi: NamDCHTI Filologiya va tillarni o'qitish yo'nalishi talabalari uchun ingliz tilida yozish ko'nikmasini xavfsiz va samarali rivojlantirishning quyidagi 4 qadamli oltin qoidasini taklif etamiz:

• **1-qadam (G'oya va Lug'at — ChatGPT):** Mavzu bo'yicha faqat 5–7 ta C1 darajadagi akademik kollokatsiyalar va qarama-qarshi fikrlar (pros and cons) ro'yxatini so'rash, ammo tayyor matn yozdirmaslik.

• **2-qadam (Mustaqil qoralama — 100% Human Drafting):** Barcha yordamchi dasturlarni yopib, 30–40 daqiqa davomida essening dastlabki qoralamasini (First Draft) talabaning o'zi mustaqil yozishi.

• **3-qadam (Mikro-tahrir — Grammarly):** Yozilgan matnni Grammarly orqali tekshirib, har bir grammatik va imlo xatosini daftariga qayd etib (Error Log), o'zi tuzatishi.

• **4-qadam (Uslubiy va mantiqiy tahlil — Claude):** Matnni Claude dasturiga kiritib, "Matnimni qayta yozib berma, faqat mantiqiy uzilishlar bor joylarni ko'rsat va B1 darajadagi oddiy so'zlarimni B2/C1 akademik muqobillariga almashtirish bo'yicha maslahat ber" degan maxsus prompt bilan tahlil qilish.

5. XULOSA (CONCLUSION)

Xulosa qilib aytganda, generativ sun'iy intellekt vositalari — ChatGPT, Claude va Grammarly zamonaviy filolog-talabaning ingliz tilida yozish (Writing) kompetensiyasini rivojlantirishda bir-birini to'ldiruvchi kuchli didaktik ekotizimni tashkil etadi:

• **ChatGPT** yozishdan oldingi g'oyalar generatsiyasi, mavzuni rejalashtirish va mezonli baholashda (assessment) yuqori samara beradi;

• **Claude** matnning mantiqiy izchilligi (coherence), akademik uslubi va tabiiy inglizcha ifoda (paraphrasing) ustida ishlashda eng yaxshi lingvistik maslahatchi hisoblanadi;

• **Grammarly** esa talabaning grammatik va punktuatsion xushyorligini oshirib, yozma nutqning xatosizligini (accuracy) ta'minlaydi.

NamDCHTI Filologiya va tillarni o'qitish yo'nalishidagi amaliy tajribamiz shuni tasdiqlaydiki, ushbu texnologiyalardan ongli ravishda — mustaqil qoralama yozilgandan keyingina tahrir va tahlil vositasi sifatida foydalanilganda, talabalarning yozma nutq ko'rsatkichlari hamda o'ziga bo'lgan ishonchi sezilarli darajada ortadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI (REFERENCES)

1. Hyland, K. (2019). Second Language Writing (2nd ed.). Cambridge University Press.
2. Vygotsky, L. S. (1978). Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Harvard University Press.
3. Barrot, J. S. (2023). Using ChatGPT for second language writing: Pitfalls and potentials. Assessing Writing, 57, 100745.
4. Koltovskaia, S. (2020). Student engagement with automated written corrective feedback (AWCF) provided by Grammarly: A multiple case study. Assessing Writing, 44, 100450.
5. Warschauer, M., Tseng, W., Yim, S., Webster, T., Jacob, S., Du, Q., & Tate, T. (2023). The affordances and contradictions of AI-generated text for writers of English as a second or foreign language. Journal of Second Language Writing, 62, 101071.
6. Jalolov, J. J. (2012). Chet til o'qitish metodikasi: Chet tillar oliy o'quv yurtlari (fakultetlari) talabalari uchun darslik. Toshkent: O'qituvchi.